

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-50-64>

УДК 351:64:349.3:336.143:352.071

Фоменко Олексій Олександрович

аспірант,

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4381-9847>**Oleksii Fomenko**

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

**СУБСИДУВАННЯ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ
НАСЕЛЕННЮ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ****SUBSIDY OF HOUSING AND UTILITY SERVICES
TO THE POPULATION: THEORETICAL
AND METHODOLOGICAL ASPECTS**

Анотація. У статті досліджено теоретико-методичних аспектів субсидування житлово-комунальних послуг населенню. Запропоновано теоретико-методичний підхід до дослідження механізмів субсидування житлово-комунальних послуг населенню, в рамках якого визначено цілі субсидування, систематизовано його ознаки, здійснено класифікацію субсидій за критеріями, узагальнено інформацію про коло осіб, що мають право на отримання житлової субсидії, виокремлено умови та порядок її призначення. Встановлено, що для покращення процесу надання житлових субсидій і забезпечення соціальної справедливості потрібно використовувати інформаційно-комунікаційні технології для моніторингу та аналізу ефективності надання субсидій. Також важливо провести цілеспрямовану роботу з постачальниками послуг для підвищення якості їхньої роботи. Крім того, необхідна належна взаємодія між постачальниками житлово-комунальних послуг і їх споживачами – одержувачами субсидій, зокрема в частині надання інформації про спожиті послуги, нараховані суми, а також розміри заборгованості чи переоплат.

Ключові слова: субсидування, житлово-комунальні послуги, житлові субсидії, умови призначення, право на отримання, соціальна допомога, механізми підтримки.

Summary. The article studies the theoretical and methodological aspects of subsidizing housing and communal services to the population. In the conditions of martial law, when the economic and industrial infrastructure is destroyed, and business is closed, a serious problem is the increase in tariffs for the payment of housing and communal services against the background of a decrease in the incomes of the population or their complete loss, which leads to the inability of a large part of the population to pay for services at the new tariffs. In order to solve this problem, Ukraine uses such a tool of state regulation as subsidies, but, taking into account the significantly growing number of socially vulnerable population groups, such as the unemployed and internally displaced persons who have lost their sources of income, this becomes a significant burden and an additional burden on the budget and social infrastructure host communities and the state as a whole. But today's realities show that the system of subsidies in the field of housing and communal services is inefficient, unfair, costly, insufficiently targeted and inconsistent. Under such conditions, a theoretical and methodological approach to researching the mechanisms of subsidizing housing and communal services to the population is proposed, within which the goals of subsidization are determined, its features are systematized, subsidies are classified according to criteria, information about the circle of persons entitled to housing subsidies is summarized, the conditions and procedure are highlighted its purpose. It was established that in order to improve the process of providing housing subsidies and ensure social justice, it is necessary to use information and communication technologies to monitor and analyze the effectiveness of providing subsidies. It is also important to conduct targeted work with service providers to improve the quality of their work. In addition, there is a need for proper interaction between the providers of housing and communal services and their consumers – the recipients of subsidies, in particular in terms of providing information about the services consumed, the amounts charged, as well as the amount of debt or overpayments.

Keywords: subsidization, housing and communal services, housing subsidies, terms of appointment, right to receive, social assistance, support mechanisms.

Постановка проблеми. В умовах воєнного стану витрати на житлово-комунальні послуги становлять значну частину доходу для багатьох українців. Рівень витрат на комунальні послуги у

порівнянні з наявними доходами не дозволяє багатьом людям впоратися з їх оплатою без державної підтримки. Згідно з Конституцією, Україна як соціальна держава повинна забезпечувати адек-

ватний рівень житлових умов та доступність якісних комунальних послуг. Одним з інструментів підтримки в Україні є надання субсидій на оплату комунальних послуг. Але реалії сьогодення показують, що система субсидій у сфері житлово-комунального господарства є неефективною, несправедливою, витратною, недостатньо адресною та непослідовною. Така ситуація пов'язана з тим, що основні принципи і критерії субсидування були сформульовані надто загально, а механізми для визначення їх адекватності і адресності залишаються недостатньо ефективними. Усі ці проблеми підкреслюють необхідність переосмислення ключових аспектів субсидування житлово-комунальних послуг населенню в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Важливий внесок у дослідження питання житлових субсидій зробили такі зарубіжні та вітчизняні науковці, як: А. Армак, А. Бабич, У. Беверидж, Д. Бізоніч [1], Л. Ерхард, Е. Єгоров, Е. Жильцов, Дж.М. Кейнс, Н. Кричевський, П. Куусі, А. Лавренюк, Х. Ламперт, А. Левінсон, О. Макарова [2], Е. Мейо, С. Олійник [3], Л. Рістов, В. Репке, В. Роїк, К. Смирнова [4], І. Хомич [5], Т. Хренова [6; 7], О. Шинкарюк та інші. Сьогодні дослідження теоретико-методичних аспектів субсидування житлово-комунальних послуг населенню залишається актуальним і потребує подальшого пошуку напрямів його систематизації та узагальнення з метою удосконалення та розвитку оптимальних механізмів надання житлових субсидій в Україні у контексті актуалізації питань майбутнього повоєнного відновлення.

Мета статті – дослідження теоретико-методичних аспектів субсидування житлово-комунальних послуг населенню.

Виклад основного матеріалу дослідження.

В умовах воєнного стану, коли відбувається руйнування економічної та промислової інфраструктури, згорання бізнесу, серйозною проблемою стає підвищення тарифів на оплату житлово-комунальних послуг на тлі зменшення доходів населення або їх повної втрати, що призводить до неспроможності великої частки населення оплачувати послуги за новими тарифами. Задля вирішення цієї проблеми Україна використовує такий інструмент державного регулювання як субсидування, але, зважаючи на суттєво зростаючу кількість соціально вразливих груп населення, таких як безробітні та внутрішньо переміщені особи, які втратили джерела доходу, це стає значним тягарем та додатковим навантаженням на бюджет та соціальну інфраструктуру приймаючих громад та держави в цілому.

З метою удосконалення та розвитку оптимальних механізмів надання житлових субсидій в Україні у контексті актуалізації питань майбутнього

повоєнного відновлення було проведено дослідження ключових аспектів субсидування житлово-комунальних послуг населенню, що дозволило узагальнити теоретико-методичні положення та сформулювати авторський підхід до дослідження механізмів субсидування житлово-комунальних послуг населенню, в рамках якого визначено цілі субсидування, систематизовано його ознаки, здійснено класифікацію субсидій за критеріями, узагальнено інформацію про коло осіб, що мають право на отримання житлової субсидії, виокремлено умови та порядок її призначення (рис. 1).

Проведене нами дослідження показало, що науковці аналізують поняття субсидії з різних аспектів, зокрема як: економічну категорію, державну допомогу, трансфертний платіж, безповоротну допомогу підприємствам та населенню, інструмент бюджетного процесу тощо.

В Україні житлова субсидія на державному рівні визначається як безповоротна адресна державна соціальна допомога вразливим споживачам житлово-комунальних послуг – мешканцям домогосподарств, що проживають в житлових приміщеннях (будинках) і не можуть самотужки платити за житлово-комунальні послуги, оплачувати витрати на управління багатоквартирним будинком та витрати на комунальні послуги в такому будинку [8].

Метою надання житлової субсидії є вирівнювання соціальних та економічних умов отримання житлово-комунальних послуг серед різних категорій населення, забезпечення соціального захисту населення в умовах зростання цін і тарифів на житлово-комунальні послуги, а також стабілізація витрат сімей на оплату житлово-комунальних послуг.

Вважаємо, що ключовими ознаками житлової субсидії є: адресність; систематичність; безповоротність; призначення субсидій чітко визначеним категоріям громадян; надання у формі безготівкових або готівкових виплат (при монетизації); чітко визначені цілі надання субсидії тощо.

Результати проведеного теоретичного аналізу наявних підходів до класифікації житлових субсидій дозволяють їх систематизувати за такими критеріями: за терміном призначення (на опалювальний період; на неопалювальний період; раз на календарний рік; на строк дії договору найму (оренди) житла); за суб'єктом призначення (субсидії, призначені на одну особу; субсидії, призначені на сім'ю); за формою виплат (безготівкові субсидії (кошти перераховуються на розрахунковий рахунок отримувача); готівкові субсидії); за підставою права власності на житло (субсидії, що надаються власникам житлових приміщень (квартир або будинків) на основі свідоцтва про право власності; субсидії, що надаються орендарям житлових приміщень на основі укладеного договору оренди) [6; 7].

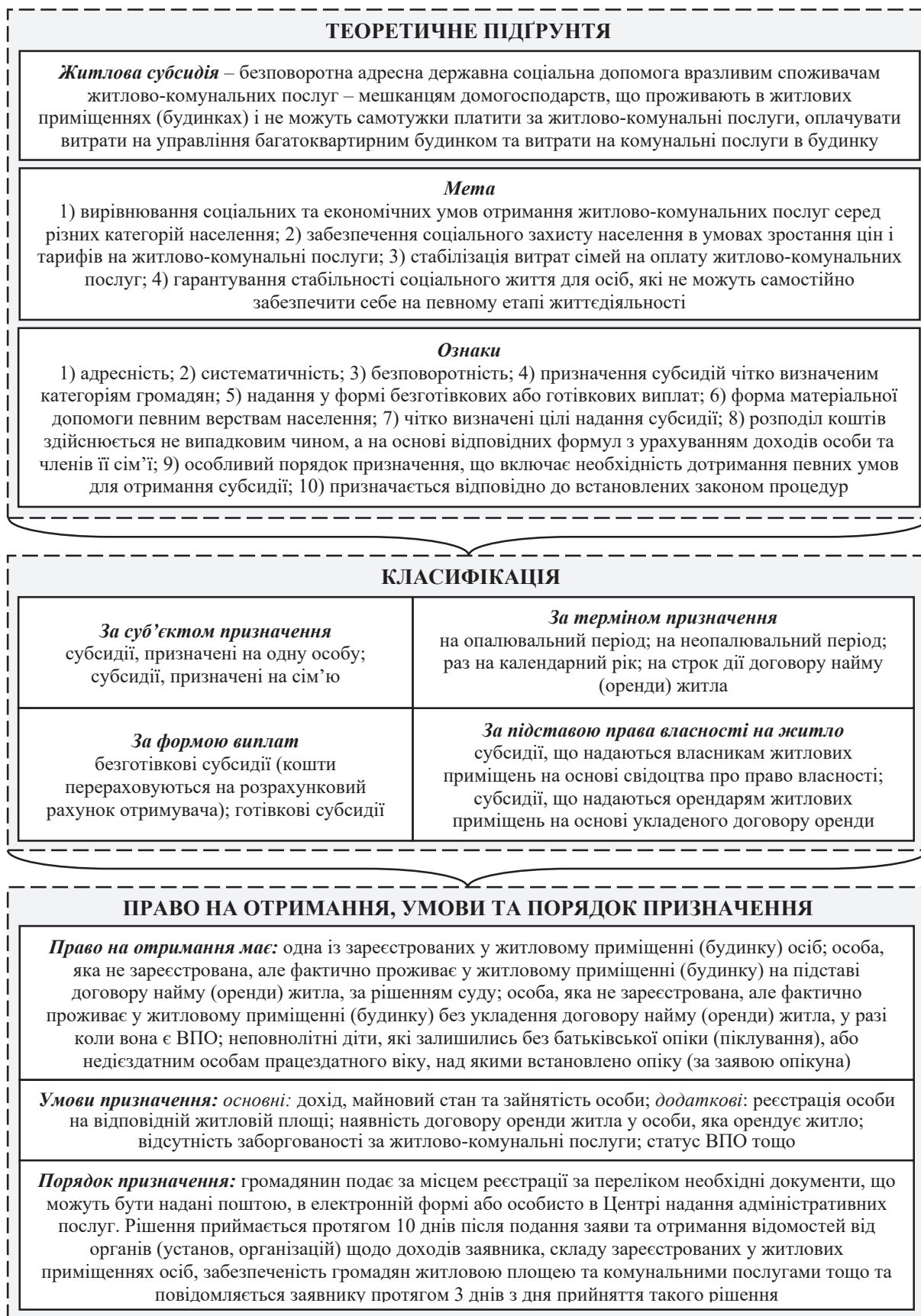

Рисунок 1 – Теоретико-методичний підхід до дослідження механізмів субсидування житлово-комунальних послуг населенню

Джерело: сформовано автором на основі [1; 7; 9-13]

Право на отримання житлової субсидії має: одна із зареєстрованих у житловому приміщенні (будинку) осіб; особа, яка не зареєстрована, але фактично проживає у житловому приміщенні (будинку) на підставі договору найму (оренди) житла, за рішенням суду; особа, яка не зареєстрована, але фактично проживає у житловому приміщенні (будинку) без укладення договору найму (оренди) житла, у разі коли вона є ВПО; неповнолітні діти, які залишились без батьківської опіки (піклування), або недієздатним особам працездатного віку, над якими встановлено опіку (за заявою опікуна).

Узагальнюючи наявні теоретичні підходи [1; 6; 7], погоджуємось, що доцільно умови призначення житлових субсидій поділити на основні та додаткові. Основні умови включають: дохід, майновий стан та зайнятість особи. Додаткові умови можуть бути такими: реєстрація особи на відповідній житловій площі; наявність договору оренди житла у особи, яка орендує житло; відсутність заборгованості за житлово-комунальні послуги; у деяких випадках – статус внутрішньо переміщеної особи (коли субсидія призначається на домогосподарство, в якому особа фактично проживає, але не має відповідного договору оренди); обов'язок сплати обов'язкового платежу, нарахованого домогосподарству; відсутність відомостей про особу в Єдиному державному реєстрі боржників щодо заборгованості по сплаті аліментів тощо [1; 7].

На законодавчому рівні встановлений певний порядок призначення житлових субсидій. Перш за все, громадянин подає за місцем реєстрації за переліком необхідні документи, що можуть бути надані поштою, в електронній формі або особисто в Центрі надання адміністративних послуг. Далі рішення приймається протягом 10 днів після подання заяви та отримання відомостей від органів (установ, організацій) щодо доходів заявника, складу зареєстрованих у житлових приміщеннях осіб, забезпеченість громадян житловою площею та комунальними послугами тощо та повідомляється заявнику протягом 3 днів з дня прийняття такого рішення.

Отже, вважаємо, що житлові субсидії на даний момент є одноразовою адресною фінансовою

допомогою до доходу домогосподарства, що є недостатньо прогресивною та, по причині недосконалості наявних механізмів субсидування, не враховує багато вразливих споживачів житлово-комунальних послуг. Особливо такий дисбаланс посилюється в умовах значного збільшення кількості соціально вразливих груп населення, що стає значним тягарем та додатковим навантаженням на бюджет та соціальну інфраструктуру приймаючих громад та держави в цілому. У даному контексті житлові субсидії доцільно переформулювати в інший тип адресної фінансової допомоги, який міг би ефективніше захищати найбільш уразливі верстви населення, був би більш справедливим, адресним та послідовним, а також менш витратним для держави.

Висновки. Таким чином, в нинішніх умовах воєнного стану та майбутнього повоєнного відновлення сфера субсидування потребує додаткової уваги, дослідження та вирішення існуючих проблем на державному рівні. Щоб виправити недоліки в системі субсидій, потрібно вжити ряд термінових заходів як у сфері соціальної підтримки загалом, так і в удосконаленні системи надання субсидій зокрема. Для оптимізації соціальної підтримки слід зосередитися на найбільш уразливих групах населення, вдосконалити існуючі програми субсидування і створити інтегровану систему соціальної допомоги, яка функціонуватиме в електронному середовищі. Це забезпечить її більшу ефективність, гнучкість і керованість. Для покращення процесу надання житлових субсидій і забезпечення соціальної справедливості потрібно використовувати інформаційно-комунікаційні технології для моніторингу та аналізу ефективності надання субсидій. Також важливо провести цілеспрямовану роботу з постачальниками послуг для підвищення якості їхньої роботи. Крім того, необхідна належна взаємодія між постачальниками житлово-комунальних послуг і їх споживачами – одержувачами субсидій, зокрема в частині надання інформації про спожиті послуги, нараховані суми, а також розміри заборгованості чи переплат.

Список використаних джерел:

1. Бізонич Д.В. Удосконалення механізму надання житлових субсидій в сучасній Україні. *Економіка, управління та адміністрування*. 2021. № 2 (96). С. 70–76.
2. Макарова О.В. Державні соціальні програми: теоретичні аспекти, методика розробки та оцінки: монографія. Київ : Ліра-К, 2004. 328 с.
3. Олійник С. Житлово-комунальні послуги під час війни: хто і скільки платитиме. URL: <https://ua-energy.org/uk/posts/zhytlovo-komunalni-posluhy-pid-chas-viiny-khto-i-silkily-platytyme>
4. Смирнова К.В. Поняття державної допомоги та її роль у правовому конкурентному середовищі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2017. Вип. 44. Т. 2. С. 155–159.
5. Хомич І.Ю. Особливості соціальної допомоги як форми соціального забезпечення населення України. *Форум права*. 2013. № 3. С. 717–724.
6. Хренова Т.Ю. Теоретико-правові підходи щодо розуміння сутності житлової субсидії. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Випуск 6. Том 4. С. 78–89.

7. Хренова Т.Ю. Житлова субсидія як організаційно-правова форма соціального забезпечення населення: дис. ... к.ю.н.: спец. 12.00.05. Національний юридичний університет ім. Я. Мудрого. Харків, 2019. 218 с.
8. Положення про порядок призначення житлових субсидій затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 1995 р. № 848 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 14 серпня 2019 р. № 807). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-95-%D0%BF#Text>.
9. Державна житлова політика в Україні: сучасний стан та перспективи реформування. Київ : Аналітичний центр CEDOS, 2019. 132 с.
10. Ігнатишин М.В., Ковач Я.М. Субсидії як інструмент адресної допомоги населенню. *Економіка і суспільство*. 2017. Випуск № 13. С. 993–997.
11. Проведення обстеження домогосподарств щодо доступності субсидій на оплату житлово-комунальних послуг в Україні: звіт за результатами дослідження, проведеного на замовлення Програми розвитку ООН в рамках проекту «Підтримка реформи соціального сектора в Україні». 2014. Київ. 104 с.
12. Татаренко Г.В., Стороженко О.О., Татаренко Д.В. Проблемні питання призначення житлових субсидій. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2019. № 2 (38). С. 138–145.
13. Midões C. The Ukrainian Housing and Utilities Subsidy (HUS): Targeting and Coverage. BE Berlin Economics GmbH. 2021. 13 p. URL: <https://www.lowcarbonukraine.com/wp-content/uploads/TheUkrainian-Housing-and-Utilities-Subsidy-HUS.pdf>

References:

1. Bizonych D. V. (2021) Udoskonalennia mekhanizmu nadannia zhytlovykh subsydii v suchasni Ukraini [Improving the mechanism of providing housing subsidies in modern Ukraine]. *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia*, vol. 2 (96), pp. 70–76. (in Ukrainian)
2. Makarova O. V. (2004) Derzhavni sotsialni prohramy: teoretychni aspekty, metodyka rozrobky ta otsinky: monohrafiia [State social programs: theoretical aspects, methods of development and evaluation: monograph]. Kyiv: Lira-K, 328 p. (in Ukrainian)
3. Oliinyk S. Zhytlovo-komunalni posluhy pid chas viiny: khto i skilky platytytyme [Housing and communal services during the war: who will pay and how much]. Available at: <https://ua-energy.org/uk/posts/zhytlovo-komunalni-posluhy-pid-chas-viiny-khto-i-skilky-platytytyme> (in Ukrainian)
4. Smyrnova K. V. (2017) Poniattia derzhavnoi dopomohy ta yii rol u pravovomu konkurentnomu seredovyshchi [The concept of state help and its role in a competitive legal environment]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia «Pravo»*, vol. 44. no. 2, pp. 155–159. (in Ukrainian)
5. Khomych I. Yu. (2013) Osoblyvosti sotsialnoi dopomohy yak formy sotsialnoho zabezpechennia naseleennia Ukrainy [Peculiarities of social assistance as a form of social security of the population of Ukraine]. *Forum prava*, vol. 3, pp. 717–724. (in Ukrainian)
6. Khrenova T. Yu. (2017) Teoretyko-pravovi pidkhody shchodo rozuminnia sutnosti zhytlovoi subsydii [Theoretical and legal approaches to understanding the essence of housing subsidies.]. *Naukovyi visnyk publichnoho ta pryvatnoho prava*, vol. 6, no. 4, pp. 78–89. (in Ukrainian)
7. Khrenova T. Yu. (2019) Zhytlova subsydiia yak orhanizatsiino-pravova forma sotsialnoho zabezpechennia naseleennia [Housing subsidy as an organizational and legal form of social welfare of the population]: dys. kand. yuryd. nauk: 12.00.05. Natsionalnyi yurydychnyi universytet im. Ya.Mudroho. Kharkiv, 218 p. (in Ukrainian)
8. Cabinet of Ministers of Ukraine (2019) Polozhennia pro poriadok pryznachennia zhytlovykh subsydii zatverdzhene postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21 zhovtnia 1995 r. no 848 (v redaktsii postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14 serpnia 2019 r. no 807) [The regulation on the procedure for assigning housing subsidies was approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated October 21, 1995 No. 848 (as amended by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated August 14, 2019 No. 807)]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-95-%D0%BF#Text> (in Ukrainian)
9. Analitychnyi tsentr CEDOS (2019) Derzhavna zhytlova polityka v Ukraini: suchasnyi stan ta perspektyvy reformuvannia [State housing policy in Ukraine: current state and prospects for reform]. Kyiv. 132 p. (in Ukrainian)
10. Ihnatyshyn M. V., Kovach Ya. M. (2017) Subsidiia yak instrument adresnoi dopomohy naseleenni [Subsidies as a tool of targeted assistance to the population]. *Ekonomika i suspilstvo*, vol. 13. pp. 993–997. (in Ukrainian)
11. UNDP Ukraine (2014) Provedennia obstezhennia domohospodarstv shchodo dostupnosti subsydii na oplatu zhytlovo-komunalnykh posluh v Ukraini: zvit za rezultamy doslidzhennia, provedenoho na zamovlennia Prohramy rozvytku OON v ramkakh projektu «Pidtrymka reformy sotsialnoho sektora v Ukraini» [Conducting a survey of households regarding the availability of subsidies for the payment of housing and communal services in Ukraine: a report based on the results of a study commissioned by the United Nations Development Program as part of the project «Supporting Social Sector Reform in Ukraine»]. Kyiv. 104 p. (in Ukrainian)
12. Татаренко Г.В., Стороженко О.О., Татаренко Д.В. (2019) Проблемні питання призначення житлових субсидій [Problematic issues of allocation of housing subsidies]. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*, vol. 2 (38), pp. 138–145. (in Ukrainian)
13. Midões C. (2021) The Ukrainian Housing and Utilities Subsidy (HUS): Targeting and Coverage. BE Berlin Economics GmbH. 13 p. Available at: <https://www.lowcarbonukraine.com/wp-content/uploads/TheUkrainian-Housing-and-Utilities-Subsidy-HUS.pdf>